

ÆLDRE BRONZEALDER - DANMARKS FØRSTE GULDALDER

Bronzealderen dækker perioden 1.800 – 500 f.Kr. og er karakteriseret ved, at bronzen fortrænger flinten som det foretrukne redskabsmateriale. Bronzealderen kan deles i to hovedafsnit. De kaldes ældre og yngre bronzealder.

Ældre bronzealder (1.800 – 1.000 f.Kr.) er en opgangsperiode. I Nordtyskland, Danmark og Sydsverige udvikler der sig en rig og selvstændig bondekultur. Man lærer at fremstille redskaber, smykker og våben af det nye materiale. Bronzen er en legering af tin og kobber. Den kom dels fra De britiske Øer og dels fra Mellemeuropa. Sammen med bronzen kom også gullet.

I kølvandet på den nye metalteknologi fulgte en øget velstand, dyrkningsmetoderne og husdyrholdet udviklede sig og befolkningstallet blevet kraftigt forøget. Med det stigende befolkningstal fulgte også en øget grad af bofasthed. Et samfund med stærke ritualer og politiske ledere i form af stammehøvdinge udviklede sig.

Døden var altid nærværende. Den gennemsnitlige levealder lå omkring de 40 år. De fornemste mænd og kvinder blev begravet enten i forfædrenes eller i nyopførte gravhøje.

I perioden 1.500 – 1.300 f.Kr. toppede udviklingen. Hverken før eller siden er der blevet opført så mange gravhøje. Mængden af guld og bronze nåede et foreløbigt kulminationspunkt. Den nyeste forskning har vist, at ikke kun højene, men også husene kunne være særdeles store.

Fra ældre bronzealder stammer nogle af vores mest berømte oldtidsfund – Egtved-pigen, Skrydstrup-kvinden, Nybøl-manden og Solvogten

SKRYDSTRUPKVINDEN

I sommeren 1935 udgravede Haderslev Museum Skrydstrup-højen. Der havde oprindeligt ligget 6 høje på stedet. I dag er kun tre tilbage. Kvinden fra Skrydstrup er fra midten af ældre bronzealder ca. 1275 f.Kr.

Midt i højen lå Skrydstrup-kvinden i sin kiste. Hun var omkring 18-20 år gammel da hun døde. Man havde lagt hende på en kohud, som har været dækket med blomster. Hun må altså være blevet begravet om sommeren. Henover kvinden havde man lagt to gamle og slidte tæpper. De var 1,79x1,06 m og 1,61x1,25 m og lagt, så de dækkede hende helt.

Hun havde en meget speciel håropsætning og en utrolig velbevaret dragt. Hendes knogler var næsten helt væk, bortset fra kraniet med tænderne. Hun har været omkring 170 cm høj, og hendes tænder er meget velholdte. Det kunne tyde på, at hun altid har fået rigelig kost og sandsynligvis stammer fra en mere velhavende familie.

På et senere tidspunkt var to mænd begravet i hver sin egekiste i siden af højen. Af disse grave var dog kun stensætningerne og lidt formuldet træ tilovers. Til gengæld fandt man to bronzesværd, som kan ses på museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev. Sandsynligvis har de to grave været plyndret allerede i oldtiden og derfor er hverken ligdele eller genstande bevaret eller fundet.

HØJENS OPBYGNING

Højen er bygget af to omgange. Den er anlagt på gammel agerjord, der er sprunget i lyng bl.a. er der fundet uforrådnende planterester i laget under højen, som indeholdte bl.a. hedelyng, mosser samt rester af rødknæ og pillestar.

Den ældste høj, grundlæggerhøjen, var rejst over Skrydstrup-kvinden. Hendes kisten blev sat midt i højen, der oprindeligt var 13 m i diameter og 1,75 m høj, satte man egetræskisten på et stenleje af barnehovedstore sten. Kisten

blev forseglet af en stor bunke sten og herefter dækket af græstørv. Der er gået ca. 55 m³ eller mere end 6.000 tørv til at bygge højen eller ca. 500 m² jord er blevet afgravet for tørv og dermed taget ud af produktionen i en årrække.

Efterfølgende er der sat endnu to kistegrave og en urnegrav ved foden af den gamle høj. Højen er nu forøget til et omfang af 24 m og 4 m i højden. Der er nu ophobet mindst 550 m³ tørv i højen svarende til et areal på ca. 1 tønde land dvs. 5500 m².

DRAGTEN

Den originale dragt er brun. I 1974 fik Haderslev Museum en kopi fremstillet, den er fremstillet i uld fra det gotlandske udgangsfår, der har den uld der kommer tættest på oldtidsfåret og er mere grå i farven.

Dragten bestod af følgende:

En kjole dvs. et stykke stof, der var ca. 3,95 m x 1,38 m bredt. Det var syet sammen og svøbt om hende som en slags fodpose op til livet. Kjolen var holdt sammen af et slidt lyst ulden bælte der var godt 2 m lang. Det lå to gange om den døde hofte.

En bluse med en ovalformet halsåbning og et lodret skåret indsnit foran, der formindsker halshullet. Det gør, at blusen over brystet ikke kom til at flane, men ligger tæt ind til kroppen. Den har broderier på hals og ærmerne. Linningen er en fast bord, der er tæt vævet så blusen får en fastere linning.

Hårnet og hue. Nettet er flettet af hår fra hesteman. Sammenrullet under kvindens venstre kind fandtes en meget mørk hue med 5,5 m lange snore til at binde med. Den er udført i en slags flette- eller væveteknik, som kaldes sprang.

En kam, der var bundet til et 2,15 m langt hvidt, ulden vævet bæltet. Kammen er skåret af en krum hornskive og håndtaget er udsmykket med indridsede zigzaglinjer i fordybede felter.

Ørenringe i 24 karat guld, dobbelttrådet og spiralformet.

Lædersko eller lædersandaler, der var holdt fast om foden med snørebånd. De var meget opløste og bar tydelige spor af slid. Ved

skoene fandtes to tøjstykker, der sikkert har været en slags sokker.

HVORDAN ER KISTEN BEVARET?

Tidligere var det opfattelsen, at det beskyttende allag, der altid findes omkring velbevarede kistebegravelser gradvist er sunket længere og længere ned højen og når det har nået kisten er højen begyndt at gå i forrådnelse. Ny forskning har der imod vist, at allaget dannes dér, hvor betingelserne er de rette.

Når højen er anlagt siver der vand ned gennem tørv. Det fører til, at jernforbindelser i tørv bliver udskilt og samler sig i et hårdt, luft- og vandtæt allag. Laget omslutter både egekisten og stendyngen og lukker både ilt og nedbrydende bakterier ude. Kisten er forseglet som i en konservesdåse!

Endnu ved man ikke om bronzealderens folk havde kendskab til disse processer og bevidst fremmet dem ved at tilføre store mængder vand under højbyggeriet, eller det er tilfældigheder der spiller ind og som er betinget af vind og vejr præcis på den tid og det sted, hvor en gravhøj blev opført.

I 2002-04 blev Skelhøj ved Tobøl nordøst for Ribe udgravet med det formål at indhente ny viden om bronzealderens højbyggeri og bevaringen af kisterne. Undersøgelserne og forskningen har vist at:

1) Tørvene til højen var skåret mange forskellige steder.

2) Omkringboende familier har opført hver sin del af højen. Det har været en social begivenhed, vigtigt og nødvendigt at markere sit område. Man boede nemlig ikke i landsby, men på spredtliggende enkeltgårde.

3) Højene er placeret langs datidens hovedfærdselsårer, f.eks. langs hærvejen. Andre bliver rejst på markante bakketoppe. De fleste bliver dog rejst i større eller mindre klynger i en hvis afstand fra gårdene. Man kan få det indtryk, at gravhøjene ofte markerer grænsen mellem de enkelte gårde.

BRONZEALDERENS HUSE – FØRST I SØNDERJYLLAND

Indtil for få år siden var kendskabet til ældre bronzealder næsten udelukkende baseret på fund fra gravhøje. De sidste års udgravninger har ændret væsentligt ved dette. En række bopladser med velbevarede hustomter er nu fundet og udgravet. De foreløbig vigtigste fund er gjort i Sønderjylland, Thy og på Djursland.

I Sønderjylland afløser det treskibede langhus yngre stenalders midtstolpehus i begyndelsen af ældre bronzealder. Herfra spreder den nye hustype sig til resten af landet og bliver oldtidens typehus frem til slutningen af vikingetiden.

Karakteristisk for det treskibede langhus er, at taget har været båret af to rækker indre tagbærende stolper. Væggene kan være bulbyggede, dvs. vandretliggende planker, stavbyggede dvs. lodretstående planker eller risflettede og lerklinede. Nogle af de større huse kan være opdelt i flere rum med en, to eller tre skillevægge. I vestenden findes opholdsrummet med et eller flere ildsteder, mens østenden kan være indrettet som stald med båseskillerum.

Et sandsynligt motiv til at opstalde dyrene kan være ønsket om at lette indsamlingen af møg til gødskning af markerne. Årsagen hertil kan være, at man i begyndelsen af ældre bronzealder er blevet mere stedbundne, hvilket har nødvendiggjort jordforbedrende foranstaltninger.

Befolkningstilvæksten og husenes ofte svære konstruktion tyder på en lang brugstid.

På nogle pladser er der afdækket mange hustomter. De har dog ikke eksisteret samtidigt. Ingen af dem er nemlig forbundet med hegn. Normalt består en landsby af mindst tre, samtidige, tætliggende gårde. Anvendes denne definition, må bebyggelsen i bronzealderen karakteriseres som en enkeltgårdsbebyggelse, hvilket understøttes af gravhøjenes placering i landskabet. De første spor af rigtige landsbyer dukker først op i begyndelsen af jernalderen

BRONZEALDERENS HUSE I VOJENS

I 1993 udgravede man syd for Brd. Grams Køleskabsfabrik i Vojens blot 600 m nordøst for Skrydstrup-kvindens høj. Her fandt man en klyngen hus der bestod af fem huse, hvor det ældste er opført allerede omkring 2460-2200 f.Kr. og det yngste er 1000 år senere fra ældre bronzealder. dvs 1290-1060 f.Kr.

Et af husene er det indtil nu største treskibede langhus, vi kender fra ældre bronzealder. Det måler ikke mindre end 10x50 m og har således haft 500 m² under tag. Det er dateret til ca. 1500 f.Kr og har været i brug i ca 175 år. Det er indrettet med:

Opholdsrum, hvor der er jordovne, dvs. huller i jorden som er blev fyldt med gloende sten. De er brugt som ovne f.eks. til madlavning.

Laderum, hvor der er opbevaret vinterfoder til dyrene samt korn til mad og næste års udsæd.

Stor kældergrube, til opbevaring af forråd. Måske har den også været brugt som vævegrube. Ved at bruge bindebjælken mellem de tagbærende stolper som ophæng for væven har det været muligt at væve de store tøjstykker, som vi finder i egekistegravene.

Stald med båseskillerum, der ligger øst i huset og viser sig som stolper, der står to og to vinkelret på ydervæggene. Båseskillerummene mod syd er smallere end dem mod nord. Måske har der både været heste og køer på stald.

SKRYDSTRUPKVINDENS HUS

Det ene af husene ved udgravningerne i Gram er dateret til samme periode som Skrydstrupkvinden - måske har hun boet her og haft familiære relationer til den, der blev stedt til hvile i den gravhøj der lå henover boligrummet af huset.

Huset er ca 30 x 7,5 m – i alt 227 m². Der er anlagt en gravhøj efter husets brugstid, som dækkede beboelsesende. Der fandtes dog

ingen grav i højen, men højfylden m.v bærer præg af, at den døde efter kremation er blevet gravlagt i sin egen gård.

Huset symboliserer bygningerne og gravhøjen markerne, i sandhed et kostbart udstyr. Til gården hørte desuden økonomibygning.

Indretningen af huset er følgende:

Opholdsrum, som er indrettet omkring de karakteristiske jordovne.

Et bænkarangement langs væggen i opholdsrummet.

To modstillede indgange, der er brolagt med små sten.

Dybe kældergruber der har været foret med træ eller lignende for at sikret mod sammenstyrtning.

I gruben længst mod øst fandtes en halv, snoet armring. Om huset har haft stald, ved vi ikke.

MARKERNE

Pollenprøver fra vores moser viser, at der i ældre bronzealder finder en omfattende skovrydning sted. Det stemmer godt overens med den øgede befolkningstilvækst. Skoven bliver ryddet dels for at skaffe tømmer til de store langhuse og dels for at anlægge marker. På markerne dyrkes der korn.

Allerede fra slutningen af yngre stenalder trænges hveden tilbage og byggen vinder frem. Uden for markerne græsser kvæg, får, geder, grise og heste, hvorved ny skovvækst holdes nede.

RAGEKNIVE- BRONZEALDERENS

BILLEDVERDEN

Rageknivene fra yngre bronzealders er især dekoreret med skibsbilleder. I alt kendes ca. 500 skibsbilleder på rageknive. De lader til at tilhøre en bestemt symbolverden, der kan relateres til bronzealderens tro.

Skibsbilleder på helleristningssten er ganske enkle. I modsætning hertil er rageknivenes skibe med deres ornamenterede skibssider, svungne stævne med heste- eller fuglehoveder nærmest barokke at se på.

En aktuel tolkning går ud på, at skibene symboliserer solen og dens rejse over himlen. Enkelt fortalt er skibets sejlrkning afgørende for tolkningen.

Sejler skibet mod højre, er det solens rejse om dagen, der anskueliggøres. Tit bliver skibet trukket af en hest - solhesten. Eller man ser solhesten lande på skibet.

Sejler skibet mod venstre, er det solens rejse om natten, vi har med at gøre. Her er skibet som regel ledsaget af en slange eller af en fisk.

Når hest og slange findes sammen på motivet, symboliserer det solnedgangen. Solhesten overgiver solskibet til slangen, som sørger for den videre transport i natteriget. På samme måde findes billeder, der viser solopgangen. Her er det en slange eller en fisk, som overgiver Solen til solhesten.

Fra Sønderjylland kendes flere rageknive med forskellige udførelser af motivet. Solkorsmotivet er kendt over hele Europa og i Egypten. Det symboliserer solen og dens bane.

Man ser, hvordan solen bevæger sig over himlen, trukket af hesten. Den når op til middagspositionen, drager hen ad eftermiddagshorisonten for at møde slangen og stiger ned i underverdenen.